



Από-δολαριοποίηση και τι σημαίνει

Description

Ιωάννης Τιρκίδης*

Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι κυρώσεις των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων τους, που αποσκοπούν στην απομόνωση της Ρωσίας και, σε μικρότερο βαθμό, της Κίνας, προκάλεσαν την αντίδραση των χωρών BRICS – Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, Νότιος Αφρική – και γενικότερα του παγκόσμιου Νότου. Η οπλοποίηση του συστήματος διεθνών πληρωμών SWIFT, με τον αποκλεισμό των ρωσικών τραπεζών από αυτό, και το πάγωμα των αποθεματικών της κεντρικής τράπεζας της Ρωσίας, στον απόηχο του πολέμου, προκάλεσαν μια τεράστια αλλαγή. Η Κίνα και η Ρωσία έχουν αναβαθμίσει τα ξεχωριστά τους συστήματα πληρωμών. Όλο και περισσότερο οι BRICS και οι συνδεδεμένες χώρες καταλήγουν σε συμφωνίες για τη χρηματοδότηση του διμερούς εμπορίου τους, εκτός του συστήματος του δολαρίου. Υπάρχει ακόμη και μια συζήτηση για την καθιέρωση ενός νέου νομίσματος που θα υποστηρίζεται από χρυσό. Θα τεθεί στην επερχόμενη σύνοδο κορυφής των BRICS αργότερα αυτό το μήνα. Ενώ είναι απολύτως πιθανό, καθώς ο κόσμος κατακερματίζεται να υπάρξει ένα παράλληλο με το δολάριο, συναλλακτικό-αποθεματικό σύστημα, η διαδικασία για να φτάσουμε εκεί θα πάρει χρόνο, ίσως όλο το υπόλοιπο της δεκαετίας που διανύουμε. Συζητάμε σε αυτό το άρθρο για το τι διαδραματίζεται αυτή τη στιγμή και ρωτάμε αν η απο-δολαριοποίηση συμβαίνει πραγματικά και τι σημαίνει.

Οι χώρες BRICS

Οι BRICS είναι ένας συνασπισμός μη δυτικών χωρών που συνεργάζονται, ως αντίβαρο

στο διεθνές σύστημα που κυριαρχείται από το δολάριο. Κύριοι στόχοι τους είναι η απαλλαγή από το Δυτικό ρίσκο και η από-δολαριοποίηση τους, μειώνοντας την εξάρτησή τους από το σύστημα του δολαρίου. Ένας τρίτος στόχος θα μπορούσε να είναι η εισαγωγή του χρυσού στις συναλλακτικές τους σχέσεις, ως σταθεροποιητικού παράγοντα.

Ομολογουμένως, υπάρχει πραγματική ανησυχία ότι οι μακροοικονομικές συνθήκες σε πολλές κορυφαίες δυτικές χώρες επιδεινώνονται. Υπάρχει επίσης ανησυχία ότι το διεθνές σύστημα που βασίζεται στο δολάριο είναι ασταθές και πηγή οικονομικών ανισορροπιών και δημιουργίας κρίσεων. Αλλά πραγματικά, οι κύριοι λόγοι πίσω από την απο-δολαριοποίηση, είναι πολιτικοί, όχι απλά οικονομικοί.

Η σύνοδος κορυφής των BRICS 2023, που θα πραγματοποιηθεί στη Νότιο Αφρική στις 22-24 Αυγούστου, θα συζητήσει την διεύρυνση, σε BRICS+ με την αποδοχή νέων μελών, και θα συζητήσει την υιοθέτηση ενός κοινού συναλλακτικού-αποθεματικού προτύπου των BRICS, για το παγκόσμιο εμπόριο.

Αυτό θα διαφέρει από την εισαγωγή ενός νέου νομισματικού προτύπου, όπως είναι για παράδειγμα το ευρώ. Θα είναι ένα πρότυπο συναλλακτικού νομίσματος και ο κύριος σκοπός του, τουλάχιστον στην αρχή, θα είναι η παράκαμψη του δολαρίου στις διμερείς συναλλαγές.

Η Κίνα θα ενδιαφέρεται να δει το νέο συναλλακτικό νόμισμα των BRICS να γίνεται αποδεκτό ως αποθεματικό νόμισμα, μακροπρόθεσμα, μακριά από την κυριαρχία του συστήματος του δολαρίου των ΗΠΑ. Αλλά αυτό θα πάρει χρόνο, δεδομένης της πολυπλοκότητας της λειτουργίας ενός συστήματος αποθεματικών νομισμάτων. Ρίχνουμε μια ματιά.

Αποθεματικά νομίσματα, το κόστος και τα οφέλη τους

Τελικά, πρέπει να αναρωτηθούμε, τι σημαίνει να έχει κανείς το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα. Και συγκεκριμένα, τι σημαίνει για τις Ηνωμένες Πολιτείες αν το δολάριο είναι το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα. Ποιο είναι το κόστος και ποια τα οφέλη. Εάν το αποθεματικό νόμισμα είναι το μέσο συναλλαγής στο διμερές εμπόριο μεταξύ των χωρών, η ζήτηση γι' αυτό είναι πολύ μεγαλύτερη και επομένως η συναλλαγματική του αξία υψηλότερη.

Το δολάριο ως αποθεματικό νόμισμα, είναι ομοίως υπερτιμημένο, και αυτό επηρεάζει αμφίδρομα. Πληρώνεις λιγότερα για τις εισαγωγές σου, αλλά συνήθως εμφανίζεις εμπορικό έλλειμμα. Ιστορικά οι Ηνωμένες Πολιτείες εμφανίζουν ελλείμματα στο ισοζύγιο

πληρωμών. Το άθροισμα των διεθνών απαιτήσεων έναντι, υπερβαίνει το άθροισμα των διεθνών πιστώσεων τους. Το οποίο ουσιαστικά είναι η έννοια του αποθεματικού νομισματικού καθεστώτος του δολαρίου.

Αν κατέχεις το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα είσαι κατά μία έννοια αναγκασμένος να πραγματοποιείς ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών για να εξασφαλίζεις παγκοσμίως τη ρευστότητα που χρειάζεται. Τα ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών χρηματοδοτούνται με την έκδοση χρέους, τυπωμένου ή μη, το οποίο οι ξένες χώρες είναι διατεθειμένες να κρατούν στα αποθεματικά τους.

Το αποθεματικό καθεστώς του δολαρίου εξασφαλίζει τεράστια οικονομική και γεωπολιτική επιρροή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ενώ η ομοσπονδιακή τράπεζα για παράδειγμα, έχει εγχώρια αποστολή, όταν αυξάνει τα επιτόκια της για εσωτερικούς λόγους, έχει παγκόσμιο αντίκτυπο. Η εμπέλεια και η ισχύς των Ηνωμένων Πολιτειών είναι πραγματικά πολύ σημαντική, επειδή ακριβώς η διεθνής οικονομία λειτουργεί με βάση το δολάριο ως το διεθνές αποθεματικό νόμισμα.

Δεν είναι μόνο η χρηματοδότηση του εμπορίου

Το δολάριο των ΗΠΑ, όπως κάθε νόμισμα, έχει τρεις λειτουργίες. Είναι μέσο συναλλαγής, μέσο αποταμίευσης αξίας, και τρίτο, είναι λογιστική μονάδα. Το δολάριο ως μέσο συναλλαγής σε διεθνές πλαίσιο, αφορά τη διευθέτηση του διεθνούς εμπορίου. Οι διμερείς εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνται μέσω του δολαρίου. Η αποταμίευση αξίας έχει να κάνει με το μερίδιο της κατοχής δολαρίων ως αποθεματικά στο διεθνές σύστημα. Τα διμερή πλεονάσματα συνήθως κατέχονται σε περιουσιακά στοιχεία σε δολάρια.

Συνεπώς, η λειτουργία του ως μέσου συναλλαγής αφορά το διεθνές εμπόριο, και η αποταμίευση αξίας αφορά τη διεθνή χρηματοδότηση.

Η τρίτη λειτουργία, αυτή της λογιστικής μονάδας, μας οδηγεί στο ζήτημα της τιμολόγησης των νομισμάτων. Οι παγκόσμιες αγορές σε μεγάλο βαθμό τιμολογούνται και συναλλάσσονται σε δολάρια, γεγονός που αποτελεί μέρος του λόγου για τον οποίο το δολάριο διαδραματίζει τόσο κυρίαρχο ρόλο.

Οι τρεις αυτές λειτουργίες είναι διακριτές, και το δολάριο εκπληρώνει και τις τρεις με τρόπο που κανένα άλλο νόμισμα δεν το κάνει. Η Κίνα προσπαθεί να δημιουργήσει τα δικά της χρηματιστήρια στο δικό της νόμισμα, το ρενμίνμπι. Οι χώρες που συναλλάσσονται με την Κίνα, έχουν λόγο να διατηρούν εμπορικούς διαύλους για να μπορούν να χρησιμοποιούν το ρενμίνμπι. Αλλά θα είναι λιγότερο πρόθυμες να τοποθετούν σημαντικό

μέρος των αποθεματικών τους σε ρενμίνμπι.

Είσοδος 'bancor'

Η σύνοδος κορυφής των BRICS αναμένεται να ανακοινώσει την επέκταση του διμερούς εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών, το οποίο θα διεξάγεται στα εθνικά τους νομίσματα και θα είναι εκτός του συστήματος του δολαρίου, αλλά δεν θα ανακοινώσει τη δημιουργία ενός νέου νομίσματος των BRICS που θα αποτελεί αποθεματικό νόμισμα. Δεν υπάρχει πρόθεση δημιουργίας ενός νέου νομίσματος όπως είναι το ευρώ για παράδειγμα. Αντίθετα, αυτό που θα συζητηθεί στην πραγματικότητα, είναι ένα σύστημα διακανονισμού, και εδώ αποκτά σημασία η ιδέα-πρότυπο του "bancor".

Το 1944, στο τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, στη διάσκεψη του Bretton Woods που δημιούργησε το διεθνές νομισματικό σύστημα, το Ηνωμένο Βασίλειο πρότεινε την εισαγωγή του "bancor" ως υπερεθνικού νομίσματος, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις. Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του John Maynard Keynes και του Ernst Schumacher, το bancor στο διεθνές εμπόριο θα αποτελούσε λογιστική μονάδα, στο πλαίσιο ενός πολυμερούς συστήματος εκκαθάρισης, που θα δημιουργούνταν.

Έτσι, το bancor δεν θα αποτελούσε διεθνές νόμισμα, και τα φυσικά πρόσωπα δεν θα μπορούσαν να το κατέχουν, αλλά το σύνολο του διεθνούς εμπορίου θα αποτιμούνταν και θα εκκαθαρίζονταν σε αυτό. Οι πλεονασματικές χώρες θα κατέχουν πλεονάζοντα στοιχεία ενεργητικού σε bancor και οι ελλειμματικές χώρες θα έχουν αντίστοιχες υποχρεώσεις σε bancor, αλλά και οι δύο πλευρές θα πρέπει να αναλαμβάνουν δράση για την αποκατάσταση της ισορροπίας του εμπορίου μεταξύ τους. Το Bancor είναι προφανώς το πρότυπο για το νέο συναλλακτικό νόμισμα που θα συζητήσουν οι BRICS στη σύνοδο κορυφής. Ιδανικά, η τράπεζα των BRICS θα δημιουργήσει ένα πιστωτικό σύστημα όπου όλες οι χώρες θα έχουν πίστωση για να αγοράζουν και να πωλούν μεταξύ τους, που θα εκκαθαρίζεται στο δικό τους νόμισμα.

Ένα σύστημα συναλλαγών, υποδείγματος bancor, θα εξελιχθεί τελικά, μέσα από μια διαδικασία που θα περιλαμβάνει διάφορα στάδια. Το πρώτο βήμα, για παράδειγμα, θα είναι η δημιουργία ενός σχετικά σταθερού συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των συμμετεχόντων χωρών. Στη συνέχεια, το μεγάλο βήμα θα είναι να επιχειρηθεί να δημιουργηθεί ένα σχετικά ισορροπημένο μεταξύ τους εμπόριο, ώστε να αποφεύγεται η συσσώρευση υπερβολικής ποσότητας του νομίσματος της μιας χώρας από την άλλη. Οι ανισορροπίες θα πρέπει να οδηγούν σε διορθωτικά μέτρα για την εξάλειψή τους, διότι ένα σταθερό σύστημα πρέπει να εξαλείφει τις εμμένουσες ανισορροπίες.

Το bancor θα αποτρέψει την εξέλιξη ενός αποθεματικού συστήματος στο οποίο θα κυριαρχεί ένα ενιαίο εθνικό νόμισμα. Ενώ η Κίνα θα είναι η μεγαλύτερη οικονομία, το αναδυόμενο σύστημα θα είναι πολυπολικό, και η σχετική θέση της σε αυτό δεν θα είναι η ίδια με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών αντίστοιχα το 1945, όταν όλες οι άλλες χώρες βρίσκονταν σε κατάσταση ερειπίων. Επίσης, η εξέλιξη του ρενμίνμπι ως αποθεματικού νομίσματος κατά τα πρότυπα του δολαρίου σήμερα, προϋποθέτει τη μετατροπή της Κίνας από βιομηχανική σε χρηματοπιστωτική οικονομία, πράγμα απίθανο.

Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι ο ρόλος του χρυσού στο σύστημα θα είναι υπολειμματικός. Έτσι, η ιδέα είναι ότι ο χρυσός θα χρηματοδοτεί μόνο τις διμερείς ανισορροπίες και όχι τη γενική δραστηριότητα. Στην αρχική ιδέα των Keynes-Schumacher, ο χρυσός θα μπορούσε να μετατραπεί σε bancor, αλλά όχι το αντίστροφο. Δηλαδή, οι ελλειμματικές χώρες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα αποθέματα χρυσού τους για να αποκτήσουν bancors, αλλά οι πλεονασματικές χώρες δεν θα μπορούν να συσσωρεύσουν χρυσό με τα πλεονάζοντα bancors τους.

Συμπερασματικά

Η Κίνα και οι χώρες BRICS συζητούν την εισαγωγή ενός νέου νομίσματος που θα υποστηρίζεται από χρυσό, αλλά μόνο ως συναλλακτικού συστήματος, ώστε να διευκολύνεται το αυξημένο εμπόριο μεταξύ τους, και να παρακάμπτεται το σύστημα του δολαρίου. Αυτό δεν θα είναι ένα αποθεματικό νόμισμα όπως είναι σήμερα το αμερικάνικο δολάριο. Ο πόλεμος στην Ουκρανία αποδείχθηκε καταλύτης για μια νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων, αλλά η μετάβαση σε ένα παράλληλο παγκόσμιο αποθεματικό σύστημα, που θα είναι μνημειώδης αλλαγή, θα είναι σταδιακή και κλιμακωτή.

**Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society). Οι απόψεις που εκφράζονται είναι προσωπικές.*

Ο συγγραφέας επιθυμεί να ευχαριστήσει τον Γιώργο Μ. Γεωργίου για τα σχόλια και τις παρατηρήσεις του στην αρχική έκδοση του κειμένου.